

Pisa som belägg och auktoritetsförstärkare

En analys av mediekonstruktioner och deras funktioner i skolans granskningslandskap

AV HANNA SOFIA REHNBERG

Abstract

Rehnberg, Hanna Sofia, hanna.sofia.rehnberg@sh.se, Senior Lecturer, Department of Journalism, School of Social Sciences, Södertörn University: "Pisa as evidence and expert legitimation: An analysis of media representations and their functions in the school auditing landscape". *Språk och stil* NF 30, 2020, pp. 32–62.

This paper focuses on how media representations of the OECD's Program for the International Student Assessment (Pisa) are realised linguistically, at the intersection of the audit society and the media, and what functions Pisa thereby fulfils. The relevance of the investigation is that earlier research has shown that both Pisa and mass media are used as tools by different actors in attempts to influence policymaking in the editorial sector.

Linguistic discourse analysis is used to examine articles published in two Swedish newspapers and one Swedish-language newspaper in Finland during the time span of one year. The results show how Pisa is used on one hand to augment the authority of writers in various ways and on the other hand as evidence of factual judgments, with different degrees of truth and knowledge claims. One conclusion is that newspaper readers need extensive previous knowledge of Pisa in order to be able to independently interpret the statements made in the newspaper articles.

Within linguistic research, claims of truth and knowledge have traditionally been discussed and analysed in terms of modality, for example with a focus on modal auxiliary verbs. This article contributes to identifying other linguistic resources that can be used to express and analyse such claims.

Keywords: discursive governance; modality; Pisa; media representations; auditing, expert legitimation.

Den nya Pisaundersökningen visar ... Enligt den senaste Pisarapporten ... Gemensamt för dessa två formuleringar är att de används frekvent i medierapporteringen om Pisa, den internationella kunskapsmätning som genomförs av OECD vart tredje år. Men vad är det egentligen som Pisa visar? Att Pisa (Programme for International Student Assessment), som ofta framhålls som den mest inflytelserika internationella skolstudien (t.ex. Landahl & Lundahl 2017), tilldelas stort utrymme i massmedierna har knappast gått någon mediekonsu-

ment förbi, och en rad karaktäristiska mediekonstruktioner av Pisa återkommer. Kanske har de blivit så välbekanta att vi inte ens tänker på dem, än mindre skärskådar dem. Vi har vant oss vid katastrofbudskap och känsloladdade uttryck som *Pisakris* och *Pisaglädje*, liksom vid det faktum att Pisa tas till intäkt för en rad påstådda sakförhållanden.

År 2000 genomfördes det första Pisaprovet av mer än en kvarts miljon elever i 32 länder (Skolverket 2001). Sedan dess har både antalet deltagande länder och den uppmärksamhet som proven får ökat i omfattning (Ringarp 2016 s. 447). Genomslaget har varit stort inte bara i massmedia utan också i den utbildningspolitiska debatt som förs annorstädes (se t.ex. Pettersson 2008), och flera forskare har konstaterat att Pisa influerar policyskapande på utbildningsområdet (t.ex. Grek 2009, Breakspear 2012, Jakobsson 2013, Ringarp 2016, Baroutsis & Lingard 2017). Pisa kan därmed beskrivas som en form av granskning som fungerar styrande (Carlbaum m.fl. 2014).

Det övergripande syftet med min studie är att undersöka mediekonstruktioner av Pisa i skärningspunkten mellan granskningssamhället och mediasamhället (jfr Rönnerberg, Lindgren & Segerholm 2013 s. 178). De två forskningsfrågorna lyder: Hur används Pisa som belägg för sakpåståenden? Hur används Pisa som auktoritetsförstärkare?

Analysen inriktas på verbalspråkliga realiseringar av Pisa i en massmedial kontext med fokus på vilka funktioner dessa realiseringar fyller. Detta mot bakgrund av att OECD betraktar massmedier som ett »bra kommunikationsforum för att skapa en relation till den politiska makten» (Pettersson 2008 s. 110, med hänvisning till Kallo 2006) samt att forskare har argumenterat för att inte bara Pisastudien som sådan utan också medierapporteringen om Pisa influerar policyskapande (Baroutsis & Lingard 2017).

Undersökningen utförs inom ramen för ett forskningsprojekt om granskning och styrning av skolan.¹ I analysen som följer fokuseras en specifik aspekt som framträder som särskilt relevant att undersöka i förhållande till diskursiv styrning, nämligen kunskaps- och sanningsanspråk. Närmare bestämt analyserar jag vad som hävdas med hjälp av Pisa och fokuserar på hur vittgående kunskaps- och sanningsanspråk som görs. Formuleringar där Pisa figurerar gör anspråk på att säga olika mycket om verkligheten. Vissa formuleringar implicerar att det går att uttala sig om en hel del med utgångspunkt i studien, medan Pisa i andra sammanhang tillskrivs ett mer begränsat förklaringsvärde. Detta kan beskrivas i termer av varierande grader av kunskaps- och sanningsanspråk.

¹ Forskningsprojektet *Skola under granskning* bedrivs av Förvaltningsakademien vid Södertörns högskola med Östersjöstiftelsen som finansär.

En rad studier har gjorts av medierapporteringen om Pisa (t.ex. Pettersson 2008, Baroutsis & Lingard 2017, Hopfenbeck & Görge 2017) men det saknas kunskaper om hur Pisa konstrueras språkligt på en mikronivå i medierapporteringen. Detta är den forskningslucka som jag vill bidra till att fylla. Undersökningen görs utifrån ett diskursanalytiskt och konstruktivistiskt perspektiv. Det samhällsområde som står i fokus är skola och utbildning. Analysen ger dock mer generell kunskap om hur utsagor kan formuleras med varierande grader av kunskaps- och sanningsanspråk. Sådana utsagor ligger till grund för specifika framställningar av världen, vilka i sin tur kan fungera styrande. Den reella styrningen av skolan och hur den eventuellt påverkas av massmediala Pisakonstruktioner undersöks dock inte här.

I det följande redovisas det teoretiska ramverket för undersökningen: Språkvetenskaplig diskursanalys presenteras med fokus på begrepp relaterade till kunskaps- och sanningsanspråk. Därefter följer ett bakgrundsavsnitt som handlar om skolgranskning, Pisa och medierapportering.² I nästa steg följer redovisningen av analysresultaten. Analysen inriktas på den språkliga mikronivån i den bemärkelsen att jag undersöker hur Pisa omtalas på meningsnivå, och i fokus står Pisa som diskurselement (använt i artiklar som huvudsakligen handlar om något annat än Pisa) snarare än medierade diskurser om Pisa. (För en undersökning av medierade diskurser om Pisa se Rehnberg 2019.) Slutligen diskuteras artikelns bidrag till teori- och metodutveckling och ett mer övergripande resonemang förs om analysresultaten i relation till medielogik och journalistik som genre.

Språkvetenskaplig diskursanalys

I undersökningen används språkvetenskaplig diskursanalys som teori och metod. Med *diskurs* avses här, i Fairclough och Wodaks (1997) anda, »en social och kommunikativ praktik som står i ett dialektiskt förhållande till situationella och institutionella kontexter samt sociala (makt)strukturer» (Seiler Brylla m.fl. 2018 s. 15). Denna diskurssyn innebär att språket betraktas som »ett system av praktiker som sätter upp ramarna för vårt tänkande» (ibid). De

² Avsnittet *Granskning, Pisa och massmedierna* är en förkortad version av bakgrundskapitlen i en (ej referentgranskad) projektrapport som publicerats inom ramen för Förvaltningsakademins skriftserie vid Södertörns högskola (Rehnberg 2019).

bilder som diskursivt skapas av världen påverkar oss alldeles oavsett vilka intentioner talaren eller skribenten har. De kan därtill användas på ett medvetet sätt som redskap för styrning. Analysen som presenteras i denna artikel intresserar sig dock inte för intentioner utan undersöker mediekonstruktioners potential att fungera styrande oavsett uppsåt.

Fairclough (2005) ser *genre* som ett centralt begrepp i analys av diskursiv styrning. I *Media discourse* definierar Fairclough (1995 s. 56) *genre* som ett språkbruk som är förbundet med och konstituerar en del av en bestämd social praktik. Enligt Fairclough (2005) är genrer och nätverk av genrer ett nödvändigt semiotiskt existensvillkor för all form av aktion på distans och inte minst för styrning. Den som vill nå ut med ett budskap är beroende av att behärska och ha tillgång till och kontroll över genrer (exempelvis nyhetsartiklar och debattartiklar).

Med hänvisning till Jessop (2002) hävdar Fairclough (2005 s. 63) vidare att en nödvändig strategi för den som vill påverka komplexa ekonomiska och politiska verkligheter är diskursiv förenkling, det vill säga selektivitet i termer av vad som inkluderas och vad som exkluderas. En språkvetenskaplig diskursanalys kan blottlägga hur sådan förenkling uppnås.

Föreliggande undersökning inriktas, som tidigare nämnts, på en specifik aspekt som framträder som central i analysmaterialet: kunskaps- och sanningsanspråk. Inom språkvetenskapen har begreppet *modalitet* använts för att studera med vilken grad av sanning eller visshet som något uttrycks. Enligt Van Leeuwen (2005) fyller semiotiska resurser för att uttrycka modalitet en viktig samhällsfunktion. De är redskap som hjälper oss att skapa (eller komma överens om) gemensamma sanningar. Sådana överenskommelser är nödvändiga för att individer ska kunna bilda grupper som kan agera sammanhållet och utöva påverkan i samhället.

Olika diskurser och genrer präglas av skilda preferenser när det kommer till kunskaps- och sanningsanspråk. I medietexter läggs tolkningar ofta fram som om de vore fakta, något som både speglar och främjar mediernas auktoritet (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 88).

Auktoritativa texter, som vetenskapliga eller journalistiska artiklar, kan använda språkliga modalitetsresurser för att påtvinga läsaren ett sätt att se på verkligheten (Van Leeuwen 2005). Det som egentligen kan ifrågasättas framställs då som en sanning. På så vis kan det bli svårt att säga emot påståendet.

Språkvetenskapliga beskrivningar av modalitet tar traditionellt fasta på relationen mellan å ena sidan den person som står bakom en utsaga och å

andra sidan den representation av världen som kommer till uttryck i och genom utsagan. Begreppet *modalitet* används för att fokusera talarens eller skribentens förhållningssätt till utsagan. Analysen inriktas exempelvis på modala hjälpverb, adverb som *nog*, *kanske* och substantiv som *sannolikhet*, *visshet* etc. I denna undersökning utforskas i stället med vilka kunskaps- och sanningsanspråk – eller faktaanspråk (Seiler Brylla m.fl. 2018 s. 29) – som Pisa används av skribenter och av citerade talare. I syfte att analysera hur Pisa i olika grad tillskrivs makt att säga något om verkligheten kartläggs och analyseras sätt att uttrycka kunskaps- och sanningsanspråk med varierande räckvidd. Det är till exempel skillnad mellan att konstatera att elevers Pisa-resultat har sjunkit och att hävda att Pisa visar på en nedgång i kvaliteten på lärandet.

Att kunskaps- och sanningsanspråk kan förstärkas om de knyts till auktoriteter, exempelvis experter, är ett välkänt fenomen. Inom språkvetenskapen har bland annat Van Leeuwen (2008) utforskat detta i sitt teoribygge om legitimeringar. Han talar då om en specifik typ av legitimering som han benämner just *auktoritetslegitimering*. Som underkategori lyfter han bland annat fram *expert-legitimering*.

Granskning, Pisa och massmedierna

Under de senaste decennierna har granskningen av verksamheter ökat. Vanligt är att granskning motiveras som ett medel att säkra kvalitet och underlätta medborgarnas/kundernas val (Power 1997). Granskning antas leda till ökad transparens och i förlängningen till effektivitet och kostnadskontroll, men granskning sammankopplas också med demokratiska värderingar och ideal (Faubert 2009). Samtidigt som tilltron till granskning som metod har ökat (Carlbaum m.fl. 2014) har även negativa konsekvenser lyfts fram, exempelvis att granskning leder till att logiker blandas och att uppmärksamheten snävas in (Ivarsson Westerberg & Jacobsson 2013).

Granskning är att betrakta som en form av styrning (t.ex. Carlbaum m.fl. 2014). I linje med detta ligger att granskningen skapar sitt granskningsobjekt (Carlbaum m.fl. 2014, jfr Serder 2017). Det innebär att de grunder som granskningen bygger på får vissa aspekter av granskningsobjektet att framträda på bekostnad av andra. Endast på så vis blir ett objekt granskningsbart – och möjligt att styra (jfr vad som i föregående avsnitt skrevs om diskursiv

förenkling som en nödvändig strategi för påverkan). Granskning är vidare en praktik som utförs av specifika aktörer med särskilda intressen. OECD, som står bakom Pisa, uppger att organisationens målsättning är att bidra till välstånd, jämlikhet, välbefinnande och lika möjligheter för alla (OECD utan år). Hur forskare (och andra) ser på OECD varierar. Medan Serder (2017 s. 83) beskriver organisationen som »en internationell intresseorganisation för ekonomisk tillväxt» talar Pettersson (2008 s. 88) om OECD som en institutionaliserad kommunikationskanal för ideologispridning, och han betonar att ekonomiska orsaker bara kan ses som *en* förklaringsgrund till det utökade internationella inflytandet på nationella utbildningsideologier och utbildningssystem.

Skolan är ett område som har varit föremål för särskilt omfattande granskning. Under de senaste decennierna har skolans granskningslandskap dessutom förändrats kraftigt. Ivarsson Westerberg (2019) urskiljer ett antal tydliga förändringar i detta landskap, bland annat internationalisering och medialisering.

I denna artikel aktualiseras framför allt två former av granskning och potentiell styrning i relation till skolan: Pisa som skolgranskning och massmedierna som skolgranskare. För tydlighets skull vill jag dock betona att mitt syfte inte är att utvärdera Pisastudien som sådan utan att undersöka mediekonstruktioner av Pisa.

Pisa

Den internationella elevstudien Pisa, som består av både prov och enkäter, har genomförts vart tredje år sedan starten 2000 (Skolverket 2016). I Pisa 2015 deltog 72 länder eller regioner, däribland alla OECD-länder, som då var 35 till antalet. Pisa mäter 15-åringars kunskaper i matematik, naturvetenskap och läsförståelse. Även likvärdighet i ländernas utbildningssystem ingår i mätningen, liksom elevernas (uppgivna) motivation vid provtillfället och deras generella välbefinnande.

Till skillnad från flera andra internationella kunskapsmätningar, exempelvis Timss³, är syftet med Pisa inte att mäta kunskaper i relation till de deltagande

³ Timss, som organiseras och leds av forskningsorganisationen IEA, undersöker kunskaper i och attityder till matematik och naturvetenskap hos elever i årskurs 4 och 8.

ländernas läroplaner (så kallad skolkunskap). Ambitionen är i stället att mäta om eleverna är rustade med kunskap som gör att de klarar sig i framtidens samhälle (OECD 2001) – eller rättare sagt den föreställning eller vision som de politiska aktörer som leder OECD har av detta samhälle. Ambitionen med proven, som genomförs av ett representativt urval 15-åringar i de deltagande länderna, är att mäta sådana kunskaper som anses vara av betydelse i det vuxna livet (Skolverket 2001 s. 2).

Enligt utvärderingar som Skolverket låtit göra råder stor eller relativt stor överensstämmelse mellan de kunskaper som Pisaproven mäter och de kunskaper som föreskrivs i gällande styrdokument för den svenska skolan (t.ex. Skolverket 2010 s. 35–37, Skolverket 2015, Frändberg & Hagman 2017). Men studier visar också att det inte är så enkelt att använda Pisaresultaten för att dra slutsatser om svenska elevers kunskaper (Sollerman 2019), att en del av de utvärderingar som gjorts inte är tillräckligt djuplodande (Tengberg 2014) och att vissa förmågor och aspekter som lyfts fram i de svenska styrdokumenten inte prövas i Pisaundersökningen – när det gäller naturvetenskap faller till och med »stora delar av det centrala innehållet» utanför (Frändberg & Hagman 2017 s. 7).

I likhet med andra internationella elevstudier är Pisa konstruerat för att kunna mäta kunskapsutveckling över tid (Skolverket 2016). Sverige har deltagit i samtliga provomgångar sedan starten – med ständigt försämrade resultat fram till år 2012 (Skolverket 2018). I Pisa 2015 låg de svenska resultaten dock i linje med OECD-genomsnittet – till och med något högre för läsförståelse – vilket föranledde Skolverket (2016 s. 3) att tala om ett »trendbrott i den negativa resultatutvecklingen». Ett smolk i glädjebägaren var dock att ingen av de sju likvärdighetsfaktorer som mäts i Pisa hade förbättrats, tvärtom hade fem av dem försämrats.

Pisastudien är utformad för att påverka policyskapande på utbildningsområdet (Pettersson 2008). Som överstatligt organ har OECD inget formellt inflytande på enskilda länders läroplaner och utbildningssystem, men genom Pisa sker en form av mjuk styrning (Lawn 2006), det vill säga en styrning som inte utövas genom regler utan genom idéöverföring och jämförelser.

Enligt Olsen (2005) kan internationella kunskapsmätningar ses som mötesplatser mellan forskare och beslutsfattare. Pisa har utformats i nära samarbete mellan forskare från fler än 30 länder, och generellt anses denna och andra internationella kunskapsmätningar vara väl genomförda ur vetenskaplig synvinkel (Pettersson 2008). Pisa har också i olika sammanhang lyfts fram som en studie som ger legitim och värdefull kunskap (t.ex. Rutkowski & Rutkowski

2016). Därtill har det framhållits som något positivt att Pisa inspirerar beslutsfattare i enskilda länder att blicka utanför de egna nationsgränserna för att lära av andra (Ringarp 2014).

Men kritik har också riktats mot Pisa (se Jakobson 2013). En del av kritiken tar sikte på att det endast är kunskaper i vissa ämnen som mäts medan andra ämnen – exempelvis samhällsvetenskap, humaniora och praktisk-estetiska ämnen – faller bort (Landahl & Lundahl 2017). Även värdegrundade kunskaper (som ofta är mer svårsmäta) utelämnas. Ett exempel som lyfts fram av Landahl & Lundahl (2017 s. 13) är skollagens betoning av att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar (SFS 2010:800 kap. 14). Detta är en aspekt som svårigen låter sig mätas vare sig i Pisa eller i andra kunskapsmätningar – men likväl en aspekt som är central att ta i beaktande om vi vill använda utbildning som ett instrument för att forma vårt gemensamma framtida samhälle. Forskare har också ifrågasatt om proven verkligen mäter vad de är avsedda att mäta, eftersom det är oklart om de elever som presterar bra (respektive dåligt) på proven, som genomförs i skolmiljö, verkligen skulle klara av (eller inte klara av) uppgifterna i en framtida vardagsverklighet (Serder 2017, se även Sjøberg 2017). Detta mot bakgrund av att forskning har visat att samma uppgift utförd i olika kontexter kräver kognitivt olika förmågor (Lave 1988). Vidare har flera forskare varnat för en tendens bland politiker och utredare att dra alltför långtgående slutsatser av Pisaresultaten (se Jakobsson 2013, Rutkowski & Rutkowski 2016). I ett upprop 2014 protesterade forskare och lärare från hela världen mot den betydelse Pisa fått. I upprippet framhölls det bland annat att proven begränsar synen på utbildning (Niemann m.fl. 2017).

En förutsättning för att Pisa ska kunna fungera som styrmedel och policy-skapande instrument är att OECD når ut med provresultaten och får genomslag för sina analyser, det vill säga att det pratas om Pisa. I detta avseende är OECD i hög grad beroende av massmedierna.

Medierapporteringen om Pisa har kritiserats för att vara refererande och resultatfokuserad på ett ytligt sätt; rankingstabeller där länder jämförs med varandra står ofta i förgrunden, medan analyser och förklaringar i många fall saknas (Froese-Germain 2010, Baroutsis & Lingard 2017). I en artikel som diskuterar Pisas inflytande i Finland beskrivs studien som ett viktigt globalt mätinstrument vars rika data både medier och policyskapare borde lära sig att dra nytta av på ett bättre sätt (Sahlberg 2011). Till saken hör att Pisa är en komplex studie som är svår att tolka och granska även för experter, vilket har

föranlett forskare att uppmana OECD att vara tydligare med studiens begränsningar i samband med resultatrapporteringen (Rutkowski & Rutkowski 2016).

Medialisering och medielogik

Medierapporteringen skapar och återskapar (bilder av) världen, något som ligger till grund för uttrycket »mediernas diskursiva makt» (t.ex. Engström 2008). Mediebilder skapas inte minst av skolan, i och med att medierapporteringen om skolan är riklig (Ivarsson Westerberg 2019). Och i samma ögonblick som medierna rapporterar om skolan utövar de också ett visst mått av inflytande – över mediekonsumenternas tankar och perspektiv och i förlängningen över skolan och dess verksamhet (t.ex. Rönnberg m.fl. 2013 s. 181). Detta är en aspekt av mediernas makt i samhället. En annan aspekt är att samhällseliga institutioner och verksamheter i allt högre grad anpassar sig till medierna och medielogiken, en utveckling som brukar diskuteras i termer av medialisering (t.ex. Strömbäck 2009 s. 387). Det innebär att samtidigt som medierna i hög grad dikterar villkoren för kommunikation i samhället blir de allt mer närvarande i andra institutioners verksamheter (Hjarvard 2009). Medierna fungerar både som aktör och som arena för andra aktörer (SOU 1990 s.44). Detta har i sin tur bäddat för att olika institutioner och verksamheter (exempelvis OECD och politiska partier) använder allt mer utvecklade strategier för att påverka medierna. I ljuset av denna samhällsutveckling är det angeläget att studera hur medierapporteringen om skolan i allmänhet utformas. Att Pisa på senare år har framträtt som ett centralt element i denna rapportering kan relateras till att Pisastudien uppvisar flera särdrag som är väl förenliga med medielogiken.

Begreppet *medielogik* används vanligen för att uppmärksamma att mediernas »format, organisation, interna arbetsvillkor, normer och behov av uppmärksamhet» (Strömbäck 2009 s. 388) styr nyhetsurvalet och formar presentationen av medieinnehållet. Medielogiken tar sig uttryck på en rad olika sätt, till exempel genom konventionella principer för nyhetsvärdering – bland annat ett fokus på händelser snarare än på processer – och genom bruk av berättartekniker som tillspetsning, förenkling, polarisering, konkretion och gestaltandet av politik som ett strategiskt spel snarare än som sakfrågor (se Altheide & Snow 1979, Strömbäck 2009, Ghersetti 2012).

Tidigare forskning om massmedial skolgranskning

Tyngdpunkten i detta avsnitt om tidigare forskning ligger på studier av Pisa i massmedierna.

Baroutsis och Lingard (2017) undersöker medierapporteringen om Pisa i tio australiska nyhetstidningar åren 2000–2014. Under denna period ökade rapporteringen och det vanligaste var att artiklarna fokuserade på rankningar och jämförelser, där Australien ställdes mot högpresenterande länder och regioner, som Finland och Shanghai. I likhet med andra forskare argumenterar Baroutsis och Lingard för att medierapporteringen påverkar policyskapande på utbildningsområdet.

Även Pettersson (2008) menar att medierna spelar en stor roll för den betydelse som tillskrivs internationella kunskapsmätningar i den skolpolitiska kontexten. I en analys av den svenska medierapporteringen i samband med resultatpresentationen av Pisa 2000 konstaterar han att Pisa används både som en faktakälla för nulägesbeskrivningar och som legitimering och dislegitimering av en förd skolpolitik. Detsamma gäller, enligt Pettersson, motsvarande medierapportering i Danmark, Norge och Finland.

Annan forskning har visat på skillnader mellan olika länder i hur Pisa används och vilken betydelse Pisa tillmäts. Exempelvis konstaterar Hopfenbeck och Görge (2017) i en komparativ undersökning av hur 2015 års Pisaresultat presenterades i norska och engelska massmedier att den norska medierapporteringen var betydligt mer positiv, trots att eleverna i de båda länderna gjorde ungefär lika bra ifrån sig. Hopfenbeck och Görge (2017 s. 200) sätter, i och genom följande formulering, fingret på den stora roll som medierapporteringen om Pisa spelar: »To address the changes in policy, a legitimate question is whether policy makers are more influenced by media responses than by Pisa itself.» Även Fladmoe (2011) finner nationella skillnader i en jämförande undersökning mellan Norge, Sverige och Finland med fokus på om och hur konsumtion av nyheter om Pisa påverkar den allmänna opinionen om skolan. I hans undersökning tenderade människor i både Norge och Sverige att ha en mer negativ uppfattning om det nationella utbildningssystemet ju mer de tog del av tidningar och public service. Detta förhållande gällde dock inte för Finland, där eleverna klarat sig bättre i Pisa.

Även Rönnberg m.fl. (2013) studerar mediernas styrande roll i förhållande till skolan men med fokus på den statliga myndigheten Skolinspektionen, vars uppdrag är att granska skolorna i Sverige. Resultaten visar bland annat att det format som myndigheten använder i sin granskning – en kortfattad rapport som

endast fokuserar på avvikelser – passar som hand i handske med medielogiken, som prioriterar negativa nyheter och berättelser med tydliga vinnare och förlorare. På så vis blir massmedierna en viktig länk i statens ansträngningar att styra genom inspektion, och relationen mellan inspektion och massmedier framstår som central för att Skolinspektionen ska nå ut med och få genomslag för sitt budskap. Likaså lyfts medielogiken fram som en avgörande faktor i Folke-Fichtelius (2003) undersökning av mediernas funktion och betydelse för utformningen av svensk utbildningspolitik.

Material och metod

Analysmaterialet består av 175 artiklar publicerade i tre nyhetstidningar under ett års tid:

- *Dagens Nyheter* (DN), som är Sveriges största prenumererade morgontidning och som betecknar sig som liberal och partipolitiskt oberoende (Dagens Nyheter 2008)
- *Hufvudstadsbladet* (HBL), som är den största svenskspråkiga nyhetstidningen i Finland och som anför att tidningens linje är obunden och liberal (Hufvudstadsbladet utan år)
- *Aftonbladet* (AB), som är Sveriges största kvällstidning och som på sin webbplats framhåller att ledarredaktionen är oberoende socialdemokratisk men att nyhetsredaktionen inte har någon politisk färg (Aftonbladet 2016).

Urvalet motiveras dels med att var och en av tidningarna har stor räckvidd, vilket kan förmodas innebära att de har ett relativt stort inflytande, dels med att jag eftersträvat ett analysmaterial med viss bredd (med avseende på tidningarnas profil, politiska färg, primära utgivningsområden och täckningsområden). För att kunna fastslå i vilken grad de valda tidningarna är representativa när det gäller medierapporteringen om Pisa skulle det krävas en mer omfattande undersökning. Klart är att det finns både likheter och skillnader i hur de rapporterar om Pisa. Detta är dock inte ämnet för denna undersökning (för en jämförelse mellan tidningarna se Rehnberg 2019).

I materialet ingår alla artiklar som innehåller akronymen *Pisa* publicerade under sista halvåret 2016 och första halvåret 2017. Under denna tidsperiod inträffade något som har beskrivits som en vändpunkt för Sveriges del; när resultaten av 2015 års Pisaundersökning offentliggjordes den 6 december

2016 visade det sig att de svenska elevernas sammantagna provresultat för första gången i Pisaprovens historia hade förbättrats jämfört med föregående provtillfälle. För Finlands del hade resultaten försämrats, men Finland låg fortfarande i topp bland deltagarländerna. (*Hufvudstadsbladet* skriver dock inte enbart om de finska elevernas Pisaresultat utan även Pisa i en svensk kontext ägnas relativt stor uppmärksamhet i denna svenskspråkiga tidning.) En annan händelse som är relevant att nämna i sammanhanget är att den del av Pisarapporten som handlar om elevers välbefinnande presenterades i april 2017.

Tidningsartiklarna samlades in genom en sökning i den nordiska mediedatabasen Retriever Research. Vid sökningen beaktades samtliga förekomster av akronymen *Pisa* – skrivna med gemener eller versaler, som eget ord eller som led i sammansättning med eller utan bindestreck. Återkommande sammansättningar med *Pisa* är till exempel *Pisastudie*, *Pisarapport*, *Pisaprov* och *Pisaresultat* (i olika böjningsformer). I vissa fall när ordet *Pisa* (utan efterled) förekommer i analysmaterialet är det oklart om referenten är studien, rapporten eller proven. Därför talar jag ofta om *Pisa* utan vidare specificeringar när övergripande resonemang förs om mina analysresultat.

Analysmaterialet redovisas i tabell 1. Mer än hälften av materialet består av opinionsartiklar. Benämningen *opinionsartiklar* används här både för åsiktsjournalistik skriven av journalister och andra tidningsmedarbetare (exempelvis ledare, kommentarer, analyser och krönikor) och för artiklar skrivna av personer som inte är knutna till tidningen (debattartiklar och insändare). I den analys som presenteras nedan har inga utmärkande skillnader mellan dessa båda typer av opinionsmaterial identifierats och därför hanteras de som en sammanhållen kategori i resultatredovisningen. En tredjedel av materialet består av nyhetsartiklar. Resten av artiklarna (i tabell 1 kategoriserade som Övrigt) är publicerade på avdelningar som exempelvis Sport, Helg och Boklördag.

Tabell 1. Analysmaterial.

	DN	HBL	AB	Totalt
Nyhetsartiklar	35	16	8	59
Opinionsartiklar	53	23	19	95
Övriga artiklar	17	2	2	21
Totalt	105	41	29	175

Vilken journalistisk undergenre det rör sig om kan vara relevant i relation till fenomenet diskursiv styrning, eftersom opinionsmaterial per definition fyller funktionen att utöva påverkan medan nyhetsartiklar enligt genrekonventionen strävar efter opartiskhet och neutralitet. Någon systematisk jämförelse mellan nyhetsartiklar och opinionsartiklar görs dock inte i denna undersökning utan materialet behandlas i stor utsträckning som en helhet, något som kan motiveras med att det är så tidningsläsaren möter det. Dessutom är gränsen mellan nyhetsartiklar och opinionsmaterial på väg att luckras upp och många läsare upplever den som otydlig, inte minst när materialet är digitalt (se Andersson 2017).

Av de 175 artiklar som ingår i mitt analysmaterial är 140 signerade och 35 osignerade. Bakom de 140 signerade artiklarna står 97 unika skribenter.⁴ Två tredjedelar av artiklarna innehåller endast 1 omnämmande av Pisa, vilket kan relateras till att de huvudsakligen handlar om annat än Pisa (företrädesvis skolan eller partipolitik där skolfrågor framträder som ett centralt inslag). Artiklar med Pisa som huvudtema förekommer främst i samband med presentationen av Pisaresultaten.

Inledningsvis gjordes en övergripande analys av materialet, med både kvantitativa och kvalitativa inslag, i syfte att undersöka hur Pisa konstrueras och används i medierapporteringen. Som analysredskap användes då bland annat begrepp från den systemisk-funktionella grammatiken, exempelvis *process* och *omständighet* (Halliday & Matthiessen 2004). I denna inledande del av studien ställdes en rad textanalytiska frågor på olika nivåer, exempelvis: I vilka sammansättningar och uttryck förekommer ordet *Pisa*? Vad refererar ordet eller ordledet *Pisa* till? I vilka processer är Pisa deltagare? I vilken typ av omständigheter förekommer Pisa? Vilken funktion fyller (omnämmandet av) Pisa i de olika artiklarna?

Mot bakgrund av denna inledande analys identifierades två återkommande funktioner som Pisa fyller i materialet. Den ena av dessa funktioner är *logos*-baserad, nämligen att Pisa används som belägg för sakpåståenden. Den andra funktionen är relaterad till *ethos*. Den aktualiseras exempelvis då Pisaexperter åberopas i legitimerande syfte. Utifrån identifieringen av dessa två återkommande funktioner formulerades studiens två forskningsfrågor. Med hjälp av en fördjupad och renodlat kvalitativ diskursanalys, där varje förekomst analysera-

⁴ När flera personer uppges ha samförfattat en artikel har jag räknat dem som en kollektiv skribent. Analysmaterialet innehåller 13 signerade, samförfattade artiklar. I alla 13 fall är konstellationen av personer som signerat artikeln unik. Jag räknar därför med 13 unika kollektiva skribenter (vilket innebär att antalet individuella unika skribenter är 84).

des i sin ko-text (dvs. i relation till den omgivande texten), besvarades sedan forskningsfrågorna.

Fokus i den fördjupade analysen – och således även i resultatredovisningen som följer – är en rad specifika lingvistiska resurser som visat sig vara relevanta att studera för att utröna hur kunskaps- och sanningsanspråk med varierande räckvidd realiserar, i första hand prepositioner, sammansättningar, definitthet (bestämd/obestämd form av substantiv), specifikhet (specifika/generella referenter) och synvinkelomständigheter. I relation till den andra frågan – hur Pisa används som auktoritetsförstärkare – blir konstruktionen av expertis relevant. I analysen används då begreppen *auktoritetslegitimering* och *expertlegitimering* (Van Leeuwen 2008).

I resultatredovisningen står den språkliga mikronivån i fokus. I viss mån diskuteras analysresultaten i relation till de journalistiska undergenrerna opinionsartiklar och nyhetsartiklar, men som nämnts ovan är detta inte analysens huvudsyfte.

Avslutningsvis diskuteras analysresultaten i ljuset av mer övergripande kontextuella aspekter. Denna slutdiskussion förs med hjälp av litteratur om medielogik och om journalistik som genre.

Resultat

I resultatredovisningen presenteras och exemplifieras analysresultaten. Samtliga citat som återges nedan är hämtade från artiklar som primärt handlar om annat än Pisa. Bakom de 15 artiklar som citaten är hämtade från står 13 unika namngivna skribenter (12 skribenter har skrivit var sin artikel, 1 skribent har skrivit 2 artiklar och 2 artiklar är osignerade).

Genomgående är exemplen markerade med koder för att de ska kunna härledas till de artiklar som de hämtats från. Varje kod består av den vedertagna förkortningen för respektive tidning (DN, HBL respektive AB), en gemen bokstav som anger undergenre samt datumangivelse. De undergenerer som aktualiseras är nyhetsartikel (n) och opinionsmaterial (o). Koden *ABo160822* indikerar således att citatet är hämtat från en opinionsartikel (innehållande akronymen *Pisa*) publicerad i *Aftonbladet* den 22 augusti 2016.

Pisa som belägg

Den mest frekventa process där Pisa (ensamt eller som led i en sammansättning) är förstadedeltagare i materialet är *visa*, som i exempel 1, hämtat från en ledare om skolpolitik:

- (1) Pisa-undersökningen visar att svenska elever har tappat i läsförståelse. (ABo160822)

I materialet finns 49 förekomster där Pisa är förstadedeltagare i processen *visa*. Som en jämförelse kan nämnas att Pisa förekommer som förstadedeltagare 14 gånger i processen *vara*, som är den näst mest frekventa. Processen *visa* är alltså klart dominerande i analysmaterialets mediekonstruktioner av Pisa. Även synvinkelomständigheten '*enligt* + Pisa (ensamt eller som led i en sammansättning)' är vanligt förekommande. Exempel 2, hämtat från en nyhetsartikel om elevers välbefinnande, illustrerar en sådan förekomst:

- (2) En stor del av ungdomarna mår bra enligt Pisaundersökningen. (HBLn170420)

Att *Pisa* (som ord eller ordled) förekommer frekvent i konstruktioner med *visa* och *enligt* hänger samman med att Pisa (resultaten eller undersökningen som sådan) tas till intäkt för en rad påstådda sakförhållanden (jfr Pettersson 2008). Pisa används som belägg i både nyhetsartiklar och opinionsmaterial, men på lite olika sätt. I opinionsmaterial fungerar Pisabelägg (exempelvis formuleringar som *Pisa visar*) återkommande som led i argumentationer. I nyhetsmaterial är det vanligare att Pisabelägg används som bakgrund för att contextualisera en nyhet.

Intressant att undersöka är *vad* Pisa visar. I det följande analyseras ett antal citat med varierande grader av kunskaps- och sanningsanspråk.

I exempel 3, hämtat från en nyhetsartikel som rapporterar om att en namngiven dansk minister ser den finska skolan som en förebild, är kunskapsanspråken avgränsade. Här används Pisa *de facto* inte som belägg utan skribenten uttalar sig endast om enskilda länders placering i förhållande till varandra i Pisamätningen:

- (3) I den senaste Pisa-mätningen, som presenterades i december, klarar sig Finland bäst av de nordiska länderna, även om Danmark delar placeringen i matematik med Finland. (HBLn170124)

Även exempel 4, hämtat från en nyhetsartikel som rapporterar om ett tal hållet av statsminister Stefan Löfven, karaktäriseras av relativt avgränsade kunskapsanspråk – skribenten uttalar sig om resultaten i Pisa och Timss:

- (4) De svenska skolresultaten har under flera år fallit i de internationella mätningarna Pisa och Timss. (DNn170619)

Möjligen kan ordet *skolresultaten* tolkas som ett utvidgat sanningsanspråk, eftersom *skolresultaten* refererar till en mer generell företeelse än *Pisa- och Timss-resultaten* – jämför med den mer tydligt avgränsade formuleringen: »De svenska elevernas resultat i de internationella mätningarna Pisa och Timss har under flera år fallit.»

I exempel 5, hämtat från en nyhetsartikel som rapporterar om resultaten från en partipolitisk opinionsmätning, tillskrivs Pisa ett större förklaringsvärde än i de föregående exemplen:

- (5) Den internationella Pismätningen visar att svenska elevers kunskaper har förbättrats [...] (DNn170630)

Meningen i exempel 5 kan tolkas som att vi utifrån Pisa kan uttala oss om elevers kunskaper generellt. Men Pisa kan inte visa på mer än vad som mäts i Pisa, det vill säga vissa aspekter av matematik, naturvetenskap och läsförmåga. Det innebär att de svenska elevernas kunskaper på vissa punkter – nämligen de som inte tas upp i Pisa – mycket väl kan ha blivit sämre.

I exempel 6, som är ett lösryckt citat hämtat från den finskspråkiga dagstidningen *Turun Sanomat* (publicerat under vinjetten *Andras röster* i *Hufvudstadsbladet*), tillskrivs Pisa makt att kunna uttala sig om mer än elevers kunskaper:

- (6) Pisaundersökningen visar att det varje år finns brister i över 6 000 ungdomars kunskaper som försvagar deras möjligheter till fortsatta studier och förmåga att klara sig i arbetslivet. (HBL0161209)

Den angivna kontexten för citatet är att *Turun Sanomat* riktar strålkastarljuset mot nedskärningarna inom utbildningssektorn. Å ena sidan är kunskapsanspråken i detta exempel mer avgränsade än i exempel 5: I exempel 6 påstås det inte att kunskaperna generellt har försämrats (eller förbättrats) utan att det finns *brister i* över 6 000 ungdomars kunskaper. Det innebär, logiskt sett, att vissa av dessa ungdomars kunskaper fortfarande kan vara goda – till och med mycket goda – även om andra kunskaper är bristfälliga eller saknas. Å andra sidan tillskrivs Pisa här makt att förutspå elevers framtid. Det framstår kanhända inte som osannolikt att elever som uppvisar bristande kunskaper i Pisa kan få problem i framtiden, men om det verkligen blir så beror naturligtvis på hur framtidens arbetsliv ser ut och vilka förmågor som prioriteras där.

Som framgått av ett par exempel ovan är det inte ovanligt att utsagor om Pisa präglas av vaghet. Det gäller även exempel 7, hämtat från en nyhetsartikel som rapporterar om att Miljöpartiet vill »snabba på» en föreslagen miljardsatsning på svaga skolor:

- (7) Att elevernas bakgrund spelar en alltför stor roll för kunskapsresultaten har bland annat OECD slagit fast i samband med de internationella Pisatesterna. (DNn170512)

Det står klart att OECD är en källa till det påstående som framförs i exempel 7; detta är således inte en uppgift som reportern har tagit fram på egen hand (genom granskande journalistik på fältet) utan ansvaret för denna utsaga tillskrivs andra (närmare bestämt OECD men också ett antal icke namngivna aktörer, vilket signaleras av uttrycket »bland annat»). Däremot är det, utifrån formuleringen, inte lika klart vad OECD och övriga aktörer grundar sig på – prepositionen *i samband med* är vag. Visar Pisatesterna att elevernas bakgrund spelar stor roll för kunskapsresultaten, eller är det en tolkning som OECD gjort? Eller är det möjligen så att proven visar att kunskapsresultaten spelar stor roll medan OECD står för tolkningen att de spelar *alltför* stor roll? En annan möjlig tolkning är att det faktum att Sverige har låga resultat på likvärdighetsindikatorerna i Pisa rimmar illa med befintliga nationella ambitioner, eller med en allmän uppfattning om att likvärdighet är något eftersträvansvärt, eller med tidningens värderingar grundade i dess liberala hållning – och att detta motiverar bruket av ordet *alltför*. I artikeln ges ingen vägledning om vilken av alla möjliga tolkningar som är den avsedda och läsaren lämnas därför i ovisshet.

Till saken hör att källhänvisning enligt genrekonventionerna görs på ett anorlunda sätt i medietexter jämfört med vetenskapliga texter. I medietexter beläggs inte varje påstående, utan det räcker – enligt hävdvunna traditioner – om källan omnämns i texten. Denna genrekonvention bidrar i sig till en viss otydlighet om vem som står för vad i en journalistisk text samtidigt som den fyller funktionen att öka läsbarheten.

Att källangivelserna är ospecifika kan alltså göra att texten präglas av en vaghet som utlämnar läsaren åt egna tolkningar. Men en sådan vaghet kan också åstadkommas på andra sätt – möjligen är även dessa sätt typiska för tidningstexter, som inte har samma krav på sig att präglas av klarhet och precision som vetenskapliga artiklar. Det är inte givet hur exempel 8, hämtat från en krönika skriven av DN:s chefredaktör, ska tolkas:

- (8) Två tunga internationella mätningar – Timss och Pisa – visar att resultaten i den svenska skolan har förbättrats tydligt. (DNo161211)

Att ordet *resultaten* står i bestämd form indikerar att det rör sig om skolresultat generellt, alltså inte bara de ämnen och de aspekter av dessa ämnen som Pisa mäter. Därmed tillskrivs Pisa stora sanningsanspråk – faktiskt ett allomfattande sanningsanspråk i fråga om skolresultat. Krönikan som exempel 8 hämtats från har rubriken »Peter Wolodarski: Ta vara på Pisa-glädjen och satsa på lärarna». Brödtexten inleds: »Den svenska skolan är på rätt väg. Vi är åter ett lagomland när det gäller skolresultat.» Implikationen blir att Pisa har makt att säga något uttömmande om vad som är »rätt väg» i skolan eller – annorlunda uttryckt – att de kunskaper som mäts i Pisa är så heltäckande att resultaten från proven räcker som grund för dylika uttalanden. Eftersom kröniketexter är opinionsmaterial är det enligt genrekonventionen tillåtet att uttrycka åsikter i dessa. De flesta läsare tolkar förmodligen påståendet »att skolan är på rätt väg» som en åsikt, eftersom *rätt* är ett värdeord som kräver en subjektiv bedömare. Att Sverige är ett lagomland när det gäller skolresultat, det vill säga placerar sig någonstans i mitten, är däremot ett sakpåstående (om än i personlig språkdräkt) där det inte klargörs för läsaren att Pisa inte mäter alla slags skolresultat. För att läsaren ska kunna ifrågasätta detta sakpåstående och se att det rör sig om en tolkning krävs bakgrundskunskap om Pisa. Viss sådan bakgrundskunskap ges längre fram i artikeln, men för det första blir det aldrig tydligt i texten att en stor del av kunskapsinnehållet i den svenska skolan inte mäts i Pisa, och för det andra visar forskning att många läsare inte tar del av hela artiklarna (se Sternvik 2004). Att spetsa till och förenkla artiklar inledningsvis och ge mer detaljerad information längre fram i texten är också en journalistisk genrekonvention.

Att Pisa ibland används som ett belägg för elevers generella kunskaper har framgått av flera exempel ovan. Men i vissa artiklar används Pisa med ännu större anspråk. I exempel 9, hämtat från en debattartikel om betygsinflation, tillskrivs Pisa makt att uttala sig om den svenska skolans kvalitet i stort:

- (9) Pisa-rapporten i nästa vecka visar om Sverige funnit en väg ut ur skolans kris. (DNo161203)

I den aktuella artikeln drivs tesen att betygssystemet i den svenska skolan är misskött, vilket lett till betygsinflation; betygen sägs ha »skjutit i höjden» samtidigt som elevernas kunskaper stadigt har försämrats. Som belägg hänvisar artikelskribenten till Pisa, men utan att nämna att Pisa endast mäter vissa aspekter av kunskaper i vissa ämnen. Meningen som citeras i exempel 9 ingår inte bara i artikelns brödtext. Den är också ett uppförstorat citat som står i anslutning till

brödtexten. Citatet, som indikerar att höga Pisaresultat är lika med en skola som inte är i kris, utgör med andra ord ett blickfång även för en person som snabbt bläddrar igenom tidningen utan att läsa artikeln.

Även exempel 10, hämtat från en debattartikel med rubriken »Valfrihet och avregleringar har skadat svenska skolan», visar på ett bruk av Pisa med mer vittgående anspråk:

- (10) Samtidigt som elevernas betyg steg år från år visade OECD:s Pisa-studier på en stadig nedgång när det gällde kvaliteten på lärandet. (DNo170523)

Att uttala sig om kvaliteten på lärandet är något annat än att uttala sig om provresultat. Jämfört med resultat, som är högst konkreta, är kvaliteten på lärandet något vagt och betydligt mer svårångat. Utsagan i exempel 10 förutsätter dessutom att kvaliteten på lärandet generellt kan ringas in utifrån vad som mäts i Pisa, återigen trots att det bara är vissa utvalda ämnen som ingår i provet.

Citatet i exempel 11, hämtat från en krönika om utvärderingen av FN:s hållbarhetsmål, ger uttryck för ett betydligt mer distanserat förhållningssätt till Pisa än samtliga citat ovan:

- (11) Problemet är att analysen baserar sig på internationella rankingar, där till exempel Pisaundersökningen ger Finland ett gott betyg för utbildning, trots att den innefattar bara en bråkdel av det som det nya utbildningsmålet lovar. (HBL0160801)

I exempel 11 står det inte att Pisa *visar* något utan att Pisa »ger [...] ett gott betyg» – en formulering som här konnoterar agentskap – och kanske också ett visst mått av subjektivitet? Vidare blir läsaren upplyst om att Pisaundersökningen inte på långa vägar täcker in allt det som tas upp i nationella styrdokument. Av citatet framgår dessutom att krönikören anser att Pisa i det åsyftade sammanhanget används på ett sätt som är problematiskt.

De verbalspråkliga realiseringar av Pisa som exemplifierats ovan har olika räckvidd i fråga om kunskaps- och sanningsanspråk, vilket skapar betydelseglidningar i analysmaterialet. Det är inte ovanligt att Pisa omnämns vid ett enstaka tillfälle i en artikel som ett belägg för att svenska elevers kunskaper har minskat (eller ökat, efter vändningen i 2015 års mätning) och att detta kunskapsstapp (alternativt denna kunskapsåterhämtning) sedan behandlas som en allmän sanning i resten av texten. Med andra ord har de kunskaps- och sanningsanspråk som tillskrivs Pisa i analysmaterialet som helhet diffusa gränser. (Det finns dock skillnader mellan olika tidningar. Exempelvis är fraser av typen *Pisa visar* med vida sanningsanspråk mer framträdande i de svenska tidningarna än i *Hufvudstadsbladet*, se Rehnberg 2019.)

Sett till materialet som helhet är graden av transparens högst varierande och sanningsanspråken är elastiska när Pisa används som belägg. Det gäller för både nyhetsartiklar och opinionsartiklar, även om större växlar vanligen dras på Pisabeläggen i den sistnämnda artikelkategorin. Ett drag som förekommer i vissa opinionsartiklar är att rena sakpåståenden och åsikter (ibland förklädda till sakpåståenden) blandas på ett sätt som gör att det kan vara svårt för läsaren att urskilja vad som är vad. Denna blandning av sakpåståenden och åsikter är inte alltid urskiljbar på meningsnivå (den nivå som står i centrum i föreliggande analys), men den påverkar hur läsaren uppfattar enskilda meningar, eftersom enskilda meningar alltid tolkas i relation till den omgivande texten.

Pisa som auktoritetsförstärkare

En funktion som kan knytas till kunskaps- och sanningsanspråk är den auktoritetsstärkande, som spelar en framträdande roll i vissa opinionsartiklar. När skribenter hänvisar till Pisa eller till personer som har stor kunskap om Pisa fyller det ofta funktionen att stärka deras auktoritet så att de kan uttala sig med större kunskaps- och sanningsanspråk. Denna språkliga strategi kan ses som en form av auktoritetslegitimering, närmare bestämt en expertlegitimering (Van Leeuwen 2008).

I det medialiserade granskningssamhället tillmäts expertis stor vikt (Ivarsson Westerberg 2016). Pisastudien är baserad på expertkunskap och den framställs också som sådan i analysmaterialet. Som den mest respektingivande av alla experter framträder OECD:s utbildningschef Andreas Schleicher. I exempel 12, där han går under benämningen *Mr Pisa*, åberopas han som stöd för vad ledarredaktionen anser. Citatet är hämtat från en krönika med rubriken »Våga vässa skolpengen».

- (12) En del barn föds i den ljummaste medvind, medan andra möter motvind i tidiga år. Har man otur får man bara en chans i livet. I så fall ges den i skolan.

Om detta påminde OECD:s Mr Pisa, Andreas Schleicher, när han besökte Stockholm på måndagen. (DN0170404)

Opinionsbildare tar gärna Andreas Schleichers ord till intäkt för sina egna åsikter. De kan även stödja sig på och använda »Pisaexperter» för att föra fram ett visst budskap, vilket framgår av exempel 13, hämtat från den ovan citerade krönikan av DN:s chefredaktör Peter Wolodarski:

- (13) Nästa steg är att omfördela resurser till skolor och elever som behöver dem för specialinsatser. Och i valet mellan mindre klasser och bättre lärare är Pisaexperterna tydliga: lägg krutet på lärarna. (DNo161211)

När *Pisaexperterna* åberopas fungerar båda ordleden i sammansättningen auktoritetsstärkande: Inte bara efterledet (*experter*) signalerar expertis utan också förledet (*Pisa*), mot bakgrund av att Pisa i medierapporteringen vanligen framställs som en expertbaserad studie. Av ordet framgår dessutom att det finns experter som är knutna till Pisa, ett faktum som i sig ger legitimitet åt Pisastudien. I själva verket är ordet *Pisaexperterna* inte transparent, och det blir upp till den enskilda läsaren att avgöra hur ordet ska tolkas, som brukligt är när en sammansättning inte är genomskinlig, när betydelsen inte konventionaliserats och när sammanhanget inte är tillräckligt vägledande. Rör det sig om personer som är experter på Pisastudien eller om skolexperter som anlitas av Pisa? (I princip skulle det också kunna handla om framgångsrika provskribenter, men det utesluts av kontexten.)

Den ogenomskinliga sammansättningen *Pisaexperterna* kan ses som ännu ett exempel på den vaghet som ofta präglar det diskursiva bruket av Pisa. Denna vaghet fyller en retorisk och styrande funktion, eftersom den kan användas, medvetet eller omedvetet, för att styra läsarens tankar i en viss riktning utan att den som står för utsagan behöver ha lika mycket på fötterna som vid en tydligare och mer transparent formulering. Dessutom kan både skribenter och citerade personer som använder vaga uttryck styra läsarens tolkning med hjälp av kontexten, samtidigt som de går fria från direkt ansvar, eftersom vissa centrala uttryck i deras utsagor vid en närmare granskning är vaga. Problemet är att gemene tidningsläsare möjligen inte utsätter alla formuleringar i en artikel för närmare granskning.

Pisachefens uttalanden och Pisaexperternas rekommendationer framhålls gärna som stöd och legitimering för skribentens åsikter i opinionsartiklar, exempelvis genom att de presenteras i textens inledning, där de utgör en grund som skribenten sedan bygger vidare på.

Men Pisa kan också användas för att framställa ett lands skolsystem i positiv dager, vilket framgår av exempel 14, hämtat från en debattartikel som hävdar att rättsskyddssystemet för asylsökande är undermåligt:

- (14) Om asyl beviljas får sökanden och hans familjemedlemmar bo i vårt välfärdssamhälle och barnen får gå i Pisaprisade skolor och så vidare. (HBL0170422)

I exempel 14 används ordet *Pisaprisade* i betydelsen 'utmärkta, excellenta' – samtidigt som hela citatet präglas av en viss skepsis till den rådande världsordningen, där Pisa är en given beståndsdel.⁵

I exempel 15, hämtat från en insändare om skolan (skrivna som svar på en tidigare insändare), används Pisa snarast för att stärka skribentens auktoritet:

- (15) Jag har ett annat perspektiv som pensionerad lärare i statlig och senare kommunal skola på den tid när svenska elever var bland de bästa i Pisamätningarna. (DNo161004)

Citatet i exempel 15 återfinns i artikelns inledning och borgar för att det skribenten har att säga om skolan är värt att lyssna på. En lärare som verkat i en skola vars elever högrepresterat i Pisa är (underförstått) en kompetent lärare vars åsikter om skolan inte kan viftas bort. I detta sammanhang fyller Pisa en ethosskapande funktion: Pisa används för att framställa skribenten som trovärdig. (Att svenska elever aldrig varit bland de bästa i Pisamätningarna utom möjligen i läsförståelse – såvida inte »de bästa» utvidgas till att omfatta relativt många elever och nationer – är en annan historia.)

Även på andra och mer indirekta sätt används Pisa i analysmaterialet för att stärka personers trovärdighet. Exempel 16, hämtat från en ledarartikel om det partipolitiska spelet kring skolan, kan illustrera detta. I citatet framstår Pisa som en företeelse som numera är så pass känd och etablerad att den inte kan förbigås i diskussioner och debatter om skolan.

- (16) Det centrala är att svensk skola, även efter vändningen i senaste Pisamätningen, har djupa problem [...] (DNo170421)

Trots att citatet i exempel 16 följs av en uppräkningslista av en rad problem förhåller sig skribenten explicit till den ljusnande Pisabilden. I och med att skribenten visar att hen har kännedom om de svenska elevernas förbättrade Pisaresultat framstår både skribenten och problembeskrivningen i artikeln som mer trovärdiga och svårare att invända mot. Exempel 16 illustrerar att Pisa inte bara är en diskursiv resurs som enskilda personer kan använda i egna syften utan också en företeelse som präglar den svenska skoldebatten och som var och en måste förhålla sig till. Pisa används alltså av enskilda personer som ett styrande diskurseglement, samtidigt som dessa personer själva är styrda av de befintliga diskurserna om Pisa och om skolan.

⁵ För en problematisering av exempel 14 (i relation till funktionen Pisa som symbol snarare än som auktoritetsförstärkare) se Rehnberg 2019.

Slutdiskussion

Analysen i denna artikel, som inriktas på mediekonstruktioner av Pisa i nyhetsartiklar och opinionsartiklar publicerade i tre nyhetstidningar under ett års tid, har visat hur Pisa konstrueras och används i mediala diskurser präglade av logos och ethos. Mer specifikt realiserar Pisa i artiklar om skolan och om skolpolitik både som ett rationellt belägg för sakpåstående (logos) och som förstärkare av enskilda personers auktoritet och trovärdighet eller för att framställa enskilda länders skolor som lovvärda (ethos). Detta kan betraktas som två olika sätt att använda Pisa på i förhållande till potentiell diskursiv styrning, båda relaterade till kunskaps- och sanningsanspråk.

Pisa används som belägg i både nyhetsartiklar och opinionsartiklar, men på lite olika sätt. I nyhetsartiklar används Pisa ofta som en källa för bakgrundsupplysningar. Exempelvis kan läsaren upplysas (eller påminnas) om att Pisa visar på minskad likvärdighet i den svenska skolan i inledningen till en artikel som handlar om att statsminister Stefan Löfven utlovar mer pengar till utsatta skolor. I opinionsartiklar används Pisabelägg vanligen som led i argumentation, till exempel då en skribent föreslår specifika skolreformer och åberopar försämrade Pisaresultat som ett argument för att dessa reformer behövs.

Analysen visar att Pisa ofta används med otydligt avgränsade och/eller vida kunskaps- och sanningsanspråk. Detta gäller för både nyhetsartiklar och opinionsartiklar i materialet som helhet.

Bidrag till teori- och metodutveckling

Kunskaps- och sanningsanspråk har inom språkvetenskapen diskuterats och analyserats i termer av modalitet, ofta med fokus på modala hjälpverb, adverb som *nog* och substantiv som *sannolikhet*. Undersökningen i denna artikel har visat hur kunskaps- och sanningsanspråk kan analyseras även med fokus på andra språkliga resurser. Ett analysresultat är att flera av Pisakonstruktionerna präglas av en vaghet som i sig kan fungera styrande. Till de språkliga resurser som används för att åstadkomma denna vaghet och elasticitet i kunskaps- och sanningsanspråk hör prepositioner, ogenomskinliga sammansättningar, definitheit och realiseringen av generella referenter.

Därtill har analysen visat inte bara hur Pisa legitimeras genom att sammankopplas med expertis och hur skribenter för fram eller stärker sitt budskap

genom att hänvisa till Pisaexperter – en diskursiv strategi som med Van Leeuwens (2008) terminologi benämns *expertlegitimering* – utan också hur Pisa används av en enskild aktör på ett ethosstärkande sätt: En insändarskribent använder forna dagars Pisaresultat som grund för att hävda att hon verkade som lärare under den svenska skolans glansdagar, vilket (underförstått) innebär att hon har på fötterna för att uttala sig i skolfrågor. Med andra ord hänvisar skribenten till Pisa för att framställa sig själv som expert. Detta kan möjligen betraktas som en omvänd expertlegitimering.

Genom att i analysen fokusera på hur Pisa används som belägg för sakpåståenden och som expertlegitimering har jag kunnat analysera hur mediekonstruktioner leder tankarna i en viss riktning, något som kan användas på ett medvetet sätt av aktörer som vill utöva styrning. En viktig uppgift för framtida forskning är att utröna vilka andra språkliga resurser som kan fylla en potentiellt styrande funktion i medietexter. Detta är angeläget inte minst i ljuset av en pilotstudie, utförd av Sohlberg, Johansson och Esaiasson (2018), som visar att gemene tidningsläsare inte lägger märke till genrekarakteristiska osäkerhetsmarkörer av typen »enligt uppgifter till» – åtminstone inte i ett akut krisläge. Läsaren fäster i regel uppmärksamheten på sakuppgifterna snarare än på osäkerhetsmarkörerna. Den nämnda pilotstudien är inriktad på medierapporteringen efter terrorådet på Drottninggatan 2016. En intressant fråga att undersöka vore i vilken mån mediekonsumenter skärskådar formuleringar i en normalstressad vardag.

Ytterligare en uppgift för forskningen är att undersöka hur Pisa används i medietexter på andra sätt än som belägg och auktoritetsförstärkare. Exempelvis används Pisa i mitt analysmaterial återkommande som en symbol (för nationella motgångar, för mätysteri etc.) och som en bricka i det politiska spelet (jfr Sjöberg 2005), vilket jag skriver om i andra sammanhang (Rehnberg 2019). I undersökningen som gjorts i denna artikel har materialet behandlats som en helhet. En tredje angelägen forskningsuppgift är att på ett mer systematiskt sätt undersöka om och i så fall hur mediekonstruktioner av Pisa skiljer sig åt mellan nyhetsartiklar och opinionsmaterial.

Medielogik och journalistik som genre

Att Pisa används frekvent som belägg utan förbehåll, av både reportrar och opinionsbildare, kan relateras till medielogiken och till journalistiken som genre (Altheide & Snow 1979, Fairclough 1992, Winther Jørgensen & Phil-

lips 2000, Van Leeuwen 2005, Strömbäck 2009, Gherseti 2012). En del av det som präglar journalistiken som genre kan sägas gälla mer allmänt för tidningstexter, det vill säga inte bara för artiklar skrivna av journalister utan också för insänt material, exempelvis att det är tillåtet med vagare formuleringar än i vetenskapliga texter. Vidare präglas argumenterande texter som debattartiklar och insändare i hög grad av samma villkor som exempelvis ledarartiklar. Formatet är begränsat liksom möjligheten till nyansering, fördjupning och problematisering. En strävan mot förenkling ligger i den journalistiska genrens natur, liksom konventionen att vinkla artiklar, det vill säga att lyfta fram och fokusera på en viss aspekt av det ämne som behandlas, delvis på bekostnad av andra aspekter. Detta bäddar för att Pisa ibland används med större kunskaps- och sanningsanspråk än vad som är rimligt, sett till vad Pisa verkligen mäter – och vad som över huvud taget går att mäta. Även det journalistiska sättet att återge källor på ett mindre detaljerat sätt än vad som görs i vetenskapliga texter bidrar till att Pisa ibland framstår som facit och orakel i omotiverat hög grad. Det finns ingen enkel lösning på detta – tidningsartiklar som riktar sig till en stor och bred publik ska enligt genrekonventionen vara tämligen lättlästa, utan alltför många förbehåll, specificeringar och utvikinigar.

Det finns likheter mellan mediernas hantering av Pisa och deras hantering av politiska opinionsundersökningar (Strömbäck 2008). I båda fallen behandlar medierna resultaten som om de gav en objektivt sann bild av verkliga förhållanden, trots att det rör sig om kontextberoende »sanningar» som både kan och bör ifrågasättas. Sannolikt finns det också likheter mellan hur vetenskap generellt konstrueras och används i medierapporteringen, där formuleringar som »forskningen visar» och »enligt resultat från ett forskningsprojekt» är vanligt förekommande. Pisaresultat används ofta som legitimeringar. Detsamma gäller för opinionsundersökningar (ibid.). Med andra ord blir Pisa, i likhet med opinionsundersökningar, ett journalistiskt redskap, ett element i uppbyggnaden av (förmodat) effektiva, konventionella och genrekarakteristiska journalistiska texter. Följden blir att det krävs stora bakgrundskunskaper – både om Pisa och om journalistiska genrekonventioner – för att kunna läsa tidningsartiklar om Pisa och tolka påståendena på ett korrekt sätt, det vill säga på ett sätt som överensstämmer med vad Pisa verkligen kan (och inte kan) visa. Dessutom krävs uppmärksamhet på formuleringar och betydelseglidningar – möjligen en högre grad av uppmärksamhet än vad som rimligen kan krävas av en genomsnittlig tidningsläsare, som ägnar mindre än 29 minuter per dag åt att läsa tidningar (Nordicom 2017).

Såväl internationella kunskapsmätningar som medielogiken och språket är fenomen som på ett medvetet sätt kan användas av olika aktörer i ett medialiserat samhälle i syfte att skapa och återskapa verkligheten på ett visst sätt. Pisa har upprepade gånger pekats ut som ett instrument för OECD att utöva global styrning av skolan (t.ex. Pettersson 2014). Politiker och andra opinionsbildare använder i sin tur resultaten från Pisa för att rättfärdiga och argumentera för specifika insatser och regleringar på skolans område (t.ex. Sahlberg 2011): Pisa används både som argument för att legitimera förändring på utbildningsområdet och som stöd för att vidmakthålla status quo (Grek 2009, Ringarp 2016). Opinionsbildare använder medierna som en arena för att föra ut sina budskap, och de kan då dra nytta av medielogiken. Även journalister är i sin yrkesutövning beroende av medielogiken. I sakens natur ligger dessutom att det är omöjligt både att agera diskursivt och att genomföra granskning utan att utöva påverkan i en mer grundläggande betydelse.

I analysen som gjorts i denna artikel har mediekonstruktioner av Pisa och deras potential som styrmedel stått i fokus. Aktörerna bakom den diskursiva styrningen har inte ägnats någon större uppmärksamhet, men de har heller inte varit osynliga: Som aktörer framträder såväl OECD som politiker och opinionsbildare. De citeras i nyhetsartiklar och signerar debattartiklar och annat opinionsmaterial där Pisa används som belägg och auktoritetsförstärkare. Även nyhetsreportrar signerar artiklar där diskurselementet Pisa spelar roll. Det finns ett symbiotiskt förhållande mellan OECD, massmedierna och opinionsbildarna i medierapporteringen om skolan. Pisa blir ett objekt som alla dessa aktörer kan använda i egna syften: OECD och andra opinionsbildare för att föra ut sitt budskap (medierna som arena) och journalisterna för att skapa nyheter och locka till läsning (medierna som aktör). I detta sammanhang är medielogiken av central betydelse. Medielogiken kan ses som en opersonlig kraft eller ett villkor som enskilda individer inte råder över utan snarare måste anpassa sig till. Samtidigt är medielogiken en kraft som (re)produceras – och utnyttjas – av människor.

Det är ett välkänt faktum att granskningen skapar sitt objekt (Carlbaum m.fl. 2014). Den granskning som står i fokus i denna artikel sker i flera steg, vilket innebär att granskningsobjektet också formas i flera steg: I ett första steg formar OECD genom Pisa (bilden av) skolan: det är bara vissa aspekter av vissa ämnen som testas i Pisa. I nästa steg formas (bilden av) skolan genom medierapporteringen om Pisa. I medierapporteringen anges det inte alltid vad Pisa mäter mer specifikt. Dessutom framgår det sällan vilka värderingar som Pisa bygger på. Den kritiska och ifrågasättande attityden, som brukar lyftas fram

som ett journalistiskt ideal, lyser ofta med sin frånvaro. I rättvisans namn ska dock sägas att problematiseringar och nyanseringar förekommer i en mindre andel artiklar i analysmaterialet (se Rehnberg 2019), vilket också framskymtat i ett par exempel ovan. Icke desto mindre finns det anledning att ställa sig frågan: Vad händer om den allmänna debatten förs utifrån en felaktig uppfattning om att Pisa har makt att uttala sig om elevers kunskaper generellt? Vad händer i framtiden med de kunskaper som inte premieras i Pisa men som ändå har ansetts vara tillräckligt viktiga för att tas upp i enskilda länders läroplaner? Vem sätter i slutänden agendan för skolan?

Litteratur

- Aftonbladet, 2016: Om Aftonbladet. Hämtad 27 juni 2019 från <https://www.aftonbladet.se/a/LOIQ4/om-aftonbladet>.
- Altheide, David L. & Snow, Robert P., 1979: *Media logic*. Beverly Hills: Sage.
- Andersson, Ulrika, 2017: Lågt förtroende för rapporteringen om invandring, I: Lars Truedsson m.fl. (red.): *Misstron mot medier*. Stockholm: Institutet för mediestudier. S. 17–50.
- Baroutsis, Aspa & Lingard, Bob, 2017: Counting and comparing school performance. An analysis of media coverage of PISA in Australia, 2000–2014. I: *Journal of Education Policy* 32(4). S. 432–449.
- Breakspear, Simon, 2012: The policy impact of PISA. An exploration of the normative effects on international benchmarking in school system performance. (OECD education working papers, No 71.) Hämtad 5 april 2020 från <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k9fdfqffi28-en.pdf?expires=1586104928&id=id&accname=guest&checksum=2BF71E9E3B2EF1979CC81FE82ED72814>.
- Carlbaum, Sara, Hult, Agneta, Lindgren, Joakim, Novak, Judit, Rönnerberg, Linda & Segerholm, Christina, 2014: Skolinspektion som styrning. I: *Utbildning & Demokrati* 23(1). S. 5–20.
- Dagens Nyheter, 2008: Om Dagens Nyheter. Hämtad 30 mars 2020 från <https://www.dn.se/nyheter/om-dagens-nyheter/>.
- Engström, Kerstin, 2008: *Genus & genrer: Forskningsanknutna genusdiskurser i dagspress*. (Medier och kommunikation nr 11.) Umeå: Umeå universitet.
- Fairclough, Norman, 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman, 1995: *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman, 2005: Critical discourse analysis in transdisciplinary research. I: Ruth Wodak & Paul Chilton (red.): *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis*. Amsterdam: Benjamins. S. 53–70.
- Fairclough, Norman & Wodak, Ruth, 1997: Critical discourse analysis. I: Theo van Dijk (red.): *Discourse studies. A multidisciplinary introduction*. Vol 2. *Discourse and social interaction*. London: Sage. S. 258–284.
- Faubert, Violaine, 2009: School evaluation. Current practices in OECD countries and a literature review. (OECD education working papers 42.) Paris: OECD.

- Fladmoe, Audun, 2011: Education in the news and in the mind. Pisa, news media and public opinion in Norway, Sweden and Finland. I: *Nordicom Review* 32(2). S. 99–116.
- Folke-Fichtelius, Maria, 2003: Utbildningspolitik och medielogik. En fallstudie om mediernas funktion och betydelse i debatten om skolan. (Studies in educational policy and educational philosophy, Research Report 2003:1.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Froese-Germain, Bernie, 2010: The OECD, PISA and impacts on educational policy. Canadian Teachers' Federation. Hämtad 27 juni 2019 från <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED532562.pdf>.
- Frändberg, Birgitta & Hagman, Mats, 2017: Med fokus på naturorienterande ämnen. En analys av samstämmighet mellan svenska styrdokument i NO och de internationella studierna TIMSS 2015 och PISA 2015. Stockholm: Skolverket.
- Ghersetti, Marina, 2012: Journalistikens nyhetsvärdering. I: Lars Nord & Jesper Strömbeck (red.): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur. S. 205–232.
- Grek, Sotiria, 2009: Governing by numbers. The PISA 'effect' in Europe. I: *Journal of Education Policy* 24(1). S. 23–37.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, Christian M.I.M., 2004: An introduction to functional grammar. (3. utg., reviderad av Christian M. I. M. Matthiessen.) London: Arnold.
- Hjarvard, Stig, 2009: Samfundets medialisering. En teori om mediernas förändring af samfund og kultur. I: *Nordicom-Information* 31(1–2). S. 5–35.
- Hopfenbeck, Therese N. & Görgen, Kristine, 2017: The politics of PISA. The media, policy and public responses in Norway and England. I: *European Journal of Education* 52(2). S. 192–205.
- Hufvudstadsbladet, utan år: Fakta om Hufvudstadsbladet. Hämtad 27 juni 2019 från <http://gamla.hbl.fi/om-hbl/fakta>.
- Ivarsson Westerberg, Anders, 2016: På vetenskaplig grund. Program och teknologi inom skolinspektionen. (Förvaltningsakademins skriftserie 7.) Huddinge: Södertörns högskola.
- Ivarsson Westerberg, Anders, 2019: Skolans granskningslandskap. I: Bengt Jacobsson, Jon Pierre & Göran Sundström (red.): *Granskningsområdet. Offentliga verksamheter under lupp*. Lund: Studentlitteratur.
- Ivarsson Westerberg, Andersson & Jacobsson, Bengt, 2013: Staten och granskningsområdet. (Samtidshistoriska frågor 26.) Huddinge: Södertörns högskola.
- Jacobsson, Anders, 2013: Storskaliga studier. Kunskapsmätningar som paradox och möjlighet. I: *Utbildning & demokrati* 22(3). S. 5–12.
- Jessop, Bob, 2002: *The future of the capitalist state*. Cambridge: Polity.
- Kallo, Johanna, 2006: Soft governance and hard values. A review of OECD operational processes within educational policy and relations with member states. I: Johanna Kallo & Risto Rinne (red.): *Supranational regimes and national education policies. Encountering challenge*. Helsingfors: Finnish Educational Research Association. S. 261–298.
- Landahl, Joakim & Lundahl, Christian, 2017: Internationell och jämförande pedagogik. I: Joakim Landahl & Christian Lundahl (red.): *Bortom PISA*. Stockholm: Natur & Kultur. S. 9–32.

- Lave, Jean, 1988: *Cognition in practice. Mind, mathematics, and culture in everyday life.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Lawn, Martin, 2006: *Soft governance and the learning spaces of Europe. I: Comparative European Politics, 4.* S. 272–288.
- Niemann, Dennis, Martens, Kerstin & Teltemann, Janna, 2017: *PISA and its consequences. Shaping education policies through international comparisons. I: European Journal of Education 52(2).* S. 175–183.
- Nordicom, 2017: *De första resultaten från Nordicom-Sveriges mediebarometer 2017, mars 2017.* Hämtad 27 juni 2019 från http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/mediefakta-dokument/Mediebarometern/Mbar_Tema_rap/mediebarometern_2017_de_forsta_resultaten.pdf.
- OECD, 2001: *Knowledge and skills for life. First results from PISA 2000. Education and skills.* Paris: OECD. Hämtad 5 april 2020 från <http://www.oecd.org/education/school/programme-for-international-student-assessment-pisa/33691620.pdf>.
- OECD, utan år: *Who we are.* Hämtad 27 juni 2019 från <https://www.oecd.org/about/>.
- Olsen, Rolf V., 2005: *Achievement tests from an item perspective. An exploration of single item data from the PISA and TIMSS studies, and how such data can inform us about students' knowledge and thinking in science.* Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Pettersson, Daniel, 2008: *Internationell kunskapsbedömning som inslag i nationell styrning av skolan. (Uppsala studies in education 120.)* Uppsala: Uppsala universitet.
- Pettersson, Daniel, 2014: *Three narratives. National interpretations of PISA. I: Knowledge cultures 2(4).* S. 172–191.
- Power, Michael, 1997: *The audit society. Rituals of verification.* Oxford: Oxford University Press.
- Rehnberg, Hanna Sofia, 2019: *PISA-press. Svenska och finländska mediekonstruktioner av »världens största elevstudie».* (Förvaltningsakademiens skriftserie 19.) Huddinge: Södertörns högskola.
- Ringarp, Johanna, 2014. *Föregångare på efterkälke? Internationella kunskapsmätningars inverkan på tysk och svensk utbildningspolitik efter år 2000. I: Vägval i skolans historia 2/2014.* Hämtad 5 april 2020 från <https://undervisningshistoria.se/foregangare-pa-efterkalke-internationella-kunskapsmatningars-inverkan-pa-tysk-och-svensk-utbildningspolitik-efter-ar-2000/>.
- Ringarp, Johanna, 2016: *PISA lends legitimacy. A study of education policy changes in Germany and Sweden after 2000. I: European Educational Research Journal 15(4).* S. 447–461.
- Rutkowski, Leslie & Rutkowski, David, 2016: *A call for a more measured approach to reporting and interpreting PISA results. I: Educational Researcher 45(4), 252–257.*
- Rönnerberg, Linda, Lindgren Joakim & Segerholm, Christina, 2013: *In the public eye. Swedish school inspection and local newspapers. Exploring the audit-media relationship. I: Journal of Education Policy 28(2).* S. 178–197.
- Sahlberg, Pasi, 2011: *PISA in Finland. An education miracle or an obstacle to change? I: Center for Educational Policy Studies Journal 1(3).* S. 119–140.
- Seiler Brylla, Charlotta, Westberg, Gustav & Wojahn, Daniel, 2018: *C som i kritik. Kritiska perspektiv inom text- och diskursstudier. I: Daniel Wojahn, Charlotta Seiler Brylla & Gustav Westberg (red.): Kritiska text- och diskursstudier. (Text-*

- och samtalsstudier från Södertörns högskola 6.) Huddinge: Södertörns högskola. S. 9–36.
- Serder, Margareta, 2017: Apollons röst. I: Joakim Landahl & Christian Lundahl (red.): *Bortom PISA*. Stockholm: Natur & Kultur. S. 81–101.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sjöberg, Svein, 2005: TIMSS och PISA brickor i det politiska spelet. I: *Pedagogiska magasinet*. Publicerad 22 maj 2005. Hämtad 5 april 2020 från <https://pedagogiskamagasinet.se/timss-och-pisa-brickor-i-det-politiska-spelet/>.
- Sjöberg, Svein, 2017: PISA as a challenge for science education. Inherent problems and problematic results from a global assessment regime. I: *Revista Brasileira de Pesquisa em Educação em Ciências*, 17(1). S. 327–363.
- Skolverket, 2001: PISA 2000. Svenska femtonåringars läsförmåga och kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv. (Rapport 209.) Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, 2010: Rustad att möta framtiden? PISA 2009 om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap. (Rapport 352.) Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, 2015: Med fokus på matematik. Analys av samstämmighet mellan svenska styrdokument och den internationella studien PISA. (Skolverkets aktuella analyser.) Stockholm: Skolverket. Hämtad 5 april 2020 från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/aktuella-analyser/2015/med-fokus-pa-matematik>.
- Skolverket, 2016: PISA 2015. 15-åringars kunskaper i naturvetenskap, läsförståelse och matematik. Internationella studier. (Rapport 450.) Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, 2018: Designförändringar mellan PISA 2012 och PISA 2015 – en metodstudie. Hämtad 5 april 2020 från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2018/designforandringar-mellan-pisa-2012-och-pisa-2015---en-metodstudie>.
- Sohlberg, Jacob, Johansson, Bengt & Esaiasson, Peter, 2018: »Uppgifter om en knivattack». Allmänhetens förståelse av journalistiska osäkerhetsmarkörer under ett terrorattentat. I: Bengt Johansson & Lars Truedsson (red.): »Allt tyder på ett terrordåd». *Stockholmsattentatet 2017 i medier och opinion*. Stockholm: Institutet för mediastudier. S. 99–122.
- Sollerman, Samuel, 2019: Kan man räkna med PISA och TIMSS? Relevansen hos internationella storskaliga mätningar i matematik i en nationell kontext. (Doctoral thesis from the department of mathematics and science education 21.) Stockholm: Stockholms universitet.
- SOU 1990:44: Demokrati och makt i Sverige, Maktutredningens huvudrapport. Stockholm. Allmänna förlaget.
- Sternvik, Josefin, 2004: Ögonrörelsestudier och dagstidningsläsning. En forskningsöversikt. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Strömbäck, Jesper, 2008: Folkets röst eller redskap för journalistiken? Medier och opinionsmätningar i tre svenska valrörelser. I: Olof Petersson (red.): *Medierna: Folkets röst?* (Demokratirådets rapport 2008.) Stockholm: SNS förlag. S. 68–199.
- Strömbäck, Jesper, 2009: Medialisering och makt. En analys av mediernas politiska påverkan. I: *Statsvetenskaplig tidskrift* 110(4). S. 385–405.

- Tengberg, Michael, 2014: Att pröva elevers läsförmåga i årskurs nio. En analys av upp-
giftskonstruktioner i det nationella provet i svenska, delprov A *Att läsa och förstå*. I:
Utbildning & Demokrati 23(2). S. 109–132.
- Van Leeuwen, Theo, 2005: *Introducing social semiotics*. London: Routledge.
- Van Leeuwen, Theo, 2008: *New tools for critical discourse analysis*. Oxford: Oxford
University Press.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000: *Diskursanalys som teori och
metod*. Lund: Studentlitteratur.